

Dit document is ontwikkeld vóór de samenvoeging van Rookvrije start, Alcoholvrije start en Mentaal gezonde start tot de Gezonde start. Het maakt onderdeel uit van een serie documenten die kunnen ondersteunen bij het organiseren van stoppen-met-rokenzorg en het opstellen van beleid in de vorm van een zorgpad of protocol. Veel van de tips in dit document zijn gericht op roken, maar passen ook goed bij het opstellen van een aanpak gericht op alcohol of mentale gezondheid. Vragen over samenwerken in de regio voor een Gezonde start? Mail gerust naar gezondestart@trimbos.nl.

Instructie samenwerken Rookvrije start

Dat samenwerken belangrijk is voor effectieve gecontinueerde stoppen-met-roken zorg, dat is wel bekend. Maar daadwerkelijk samenwerken met alle partijen die van belang zijn en die de stoppen-met-roken zorg uiteindelijk kunnen verstevigen, dat is niet zo eenvoudig. In dit document beschrijven we welke mogelijkheden voor samenwerken er zijn. Voor deze mogelijkheden geven we tips en voorbeelden uit de praktijk. Dat biedt inspiratie waarmee je de samenwerking in jouw eigen samenwerkingsverband weer een stap verder kunt brengen.

We behandelen in deze instructie drie vormen van samenwerken:

1. Samenwerken binnen de geboortezorgketen
2. Samenwerken vanuit de werkgroep
3. Samenwerken met andere partijen/initiatieven

1. Samenwerken binnen de geboortezorgketen

Stoppen met roken is een proces. Een (aanstaande) ouder komt in dit proces verschillende disciplines in het geboortezorgnetwerk tegen. Om deze ouder steeds dezelfde boodschap te geven, passende stoppen-met-roken zorg te bieden en deze zorg goed te continueren, is samenwerking van belang.

Vragen die je voor de organisatie van samenwerken binnen de geboortezorgketen kan beantwoorden zijn:

Met wie kan je samenwerken?

Met wie werk je al samen? En met wie zou je samenwerking nog willen of moeten organiseren?

- ☐ Fertiliteit
- ☐ Verloskundigen eerste lijn
- ☐ Verloskundigen tweede lijn
- ☐ Gynaecologen tweede lijn
- ☐ Obstetrie
- ☐ Neonatologie
- ☐ Kraamzorg
- ☐ Kinderarts
- ☐ Jeugdgezondheidszorg
- ☐ Stoppen-met-roken coach
- ☐ Huisarts
- ☐ Leefstijlloket of POP-poli

Tips

- Probeer zoveel mogelijk relevante disciplines in jouw regio te betrekken bij de stoppen-met-roken zorg en beleidsvorming.
- Denk ook aan samenwerken met fertiliteit, obstetrie en jeugdgezondheidszorg.

Uit de praktijk

“In Zuid-Limburg is een regionale Taskforce Rookvrije Start opgezet voor de geboortezorg en jeugdgezondheidszorg. Deze groep bestaat uit verschillende disciplines die ook al samenwerken binnen de coalitie Kansrijke Start. Zo kunnen zij een sterke verbinding maken tussen de Taskforce en de regionale aanpak Kansrijke Start. Door de Taskforce weten hulpverleners met een verschillende achtergrond elkaar makkelijker te vinden. Het is goed om van elkaar te horen welke problemen ervaren worden, welke initiatieven er lopen, en hoe wij elkaar kunnen helpen en versterken. Het is heel inspirerend om te zien hoe alle betrokkenen willen samenwerken met hetzelfde doel: een kind rookvrij te laten opgroeien.”

Michiel Bannier, kinderlongarts Maastricht UMC+

Hoe werk je samen?

Welke afspraken hebben jullie al gemaakt? En welke afspraken zou je nog willen of moeten maken?

- ☐ Afspraken over de gespreksvoering / boodschap (VBA+)
- ☐ Afspraken over warme verwijzing
- ☐ Afspraken over terugkoppeling
- ☐ Afspraken over follow-up
- ☐ Afspraken over registratie
- ☐ Afspraken over overdracht
- ☐ Afspraken over contactmomenten

Tips

- Maak met alle disciplines afspraken over hoe je gaat samenwerken. Zorg dat afspraken zoveel mogelijk met elkaar overeenkomen (bijvoorbeeld dezelfde gespreksvoering en verwijzing) en dat dit voor iedereen in de keten duidelijk is.
- Denk bij samenwerking met de JGZ ook aan de stoppen-met-roken zorg binnen het prenataal huisbezoek, Voorzorg en/of Stevig Ouderschap.
- Maak gebruik van bestaande manieren van samenwerken om daarin ook stoppen met roken op te nemen.

Uit de praktijk

“Bij de jeugdgezondheidszorg team Best/Oirschot is er 6-wekelijks overleg met de kraamzorg, verloskunde en de GGD. In dit overleg komen zwangeren in een risicovolle situatie ter sprake. Onderwerpen die hier worden besproken zijn bijvoorbeeld middelengebruik, wensen voor een prenataal huisbezoek of zorgen over het kraambed. Deze manier van samenwerken is ontstaan vanuit Kansrijke Start. Een verpleegkundige uit het team heeft het initiatief genomen om elke 6 weken een afspraak te plannen, digitaal. Stoppen met roken wordt in dit overleg regelmatig besproken. In veel gevallen werd de zwangere vrouw naar stoppen-met-roken zorg verwezen door de verloskundige en kan de JGZ het vervolgens verder opvolgen, dat is erg zinvol.”

Linda den Hoed, verpleegkundig specialist, GGD Brabant-Zuidoost

Hoe activeer je iedereen in de geboortezorgketen om met stoppen met roken aan de slag te gaan?

Hoe zorg je dat iedereen de gemaakte afspraken kent? En hoe zorg je dat iedereen de gemaakte afspraken uitvoert?

- ☐ Kartrekker of ambassadeur op iedere locatie/afdeling/praktijk
- ☐ Aftrap organiseren
- ☐ Delen van de visie en afspraken over de stoppen-met-roken zorg
- ☐ Verspreiden van informatie en materialen voor het uitvoeren van de stoppen-met-roken zorg

Tips

- Ontwikkel een ketenbreed zorgpad of protocol voor rookpreventie.
- Vraag tijdens de beleidsontwikkeling input op de visie en afspraken. Zo wordt het een gedeelde visie en komen er afspraken waar iedereen achter staat.
- Je kunt ervoor kiezen om per locatie/afdeling/praktijk een kartrekker of ambassadeur voor de Rookvrije Start aan te wijzen. Deze kartrekker of ambassadeur kan de andere teamleden enthousiasmeren en instrueren. Deze persoon kan zich op www.gezondestart.nl ook aanmelden als ambassadeur, zodat hij/zij op de hoogte blijft van de nieuwste ontwikkelingen.
- Houd tijdens de aftrap een motiverende presentatie over het onderwerp.
- Er zijn gevallen waarbij de Taskforce Rookvrije Start in jouw samenwerkingsverband een presentatie kan houden om alle leden te motiveren voor het onderwerp. Ook kan je een coach van Rookvrije Ouders uitnodigen om kennis te maken en zo het onderwerp op de agenda te zetten. Informeer over deze mogelijkheden door te mailen naar gezondestart@trimbos.nl.
- Je kan ook gebruik maken van de [draagvlakcampagne](#) 'Zorg voor een rookvrije start: laat mijn dromen niet in rook opgaan' om aandacht te vragen voor het onderwerp.

Uit de praktijk

Bij de jeugdgezondheidszorg van GGD Hart voor Brabant is er per JGZ-locatie van de GGD een kartrekker voor de Rookvrije Start aangewezen. Deze kartrekker heeft, met behulp van een instructiepakket, de teamleden geïnstrueerd in het toepassen van het VBA+ (Very Brief Advice +). Ook zorgt de kartrekker ervoor dat het VBA+ nog herhaaldelijk op de agenda van vergaderingen wordt gezet. Daarnaast is het dossier aangepast met items om de rookstatus van ouders te kunnen registreren. Binnen deze items kunnen de jeugdverpleegkundigen en jeugdartsen registreren of het VBA+ is besproken met ouders en welke afspraken zijn gemaakt. Juan Salguero Caparrós (jeugdarts): "Ik geloof in het feit dat elke roker zou willen stoppen, maar de meeste weten niet hoe dat moet. En met de hulp van VBA+ maken we het voor hen makkelijk hoe ze zouden kunnen stoppen."

Juan Salguero Caparrós, Jeugdarts KNMG bij GGD Hart voor Brabant

Hoe zorg je dat de stoppen-met-roken zorg actief blijft?

Hoe zorg je dat iedereen aandacht blijft houden voor de stoppen-met-roken zorg? En dat iedereen de gemaakte afspraken blijft uitvoeren? Dit is belangrijk voor de kwaliteit van zorg en om de energie op dit onderwerp erin te houden.

- ☐ Het onderwerp structureel blijven agenderen
- ☐ Afspraken inbedden in de dagelijkse werkzaamheden
- ☐ Monitoren van de resultaten

- ☐ Successen delen
- ☐ Ambassadeur op iedere locatie/afdeling/praktijk
- ☐ Structureel een onderwerp binnen stoppen met roken op de agenda zetten (derdehands rook, roken en stress, minderen)

Tips

- Gebruik vaste vergadermomenten of bijeenkomsten (bijvoorbeeld VSV-vergaderingen) om het onderwerp structureel te blijven agenderen.
- Maak gebruik van periodieke bijeenkomsten zoals bijscholingsdagen om het belang van stoppen met roken opnieuw te agenderen.
- Toets bij zorgverleners of het stoppen-met-roken beleid bij iedereen bekend is en ook wordt uitgevoerd.

Uit de praktijk

“Een belangrijke stap van ons VSV is om jaarlijks in de registratiedossiers na te gaan hoeveel zwangeren roken. Daarbij wordt gekeken naar laag geboortegewicht of sterfte rondom de geboorte. Het eerste jaar bleek dat in de tweede lijn in tweederde van de gevallen niet eens genoteerd werd of iemand rookte. Een jaar later was dit verbeterd: het rookgedrag werd in kaart gebracht en genoteerd. Toen bleek dat schrikbarend veel moeders rookten, met name van de kinderen met een te laag geboortegewicht. We hebben ook naar de sterftes gekeken. In 38% van de gevallen rookte de moeder. Echt ontzettend veel. Jaarlijks worden de resultaten gepresenteerd aan het VSV. Het is goed voor de bewustwording, het maakt het tastbaar. Het is zo’n duidelijk doel, daar kun je allemaal aan werken.”

*Uit een interview met Irene Zuiddgeest,
klinisch verloskundige en ambassadeur Rookvrije Start.*

2. Samenwerken binnen de werkgroep

Vragen die je voor de organisatie hiervan kunt beantwoorden zijn:

Met wie werk je samen binnen de werkgroep?

Wie maken er al deel uit van de werkgroep? En wie zou je nog willen of moeten laten deelnemen in de werkgroep?

- ☐ Fertiliteit
- ☐ Verloskundigen eerste lijn
- ☐ Verloskundigen tweede lijn
- ☐ Gynaecologen tweede lijn
- ☐ Obstetrie
- ☐ Neonatologie
- ☐ Kraamzorg
- ☐ Kinderarts
- ☐ Jeugdgezondheidszorg
- ☐ Stoppen-met-roken coach
- ☐ Huisarts
- ☐ Leefstijlloket of POP-poli
- ☐ Beleidsmedewerker
- ☐ GGD

Tips

- De werkgroep bestaat idealiter uit een kerngroep zoals een verloskundige 1^e en 2^e lijn, een gynaecoloog en een afgevaardigde van de kraamzorg.
- Betrek voor goede samenwerking en doorlopende stoppen-met-roken zorg ook andere disciplines, zoals een fertiliteitsarts, (O&G-)verpleegkundige, huisarts, kinderarts, jeugdarts of jeugdverpleegkundige.
- Lukt het niet om een aparte werkgroep samen te stellen voor het onderwerp stoppen-met-roken? Kijk dan of je dit onderwerp in een bestaande werkgroep kunt integreren. Bijvoorbeeld in de lokale coalitie Kansrijke Start of in een werkgroep over middelengebruik of kwetsbaarheid.

Hoe houd je de werkgroep actief?

Hoe zorg je dat iedereen in de werkgroep zich actief blijft inzetten voor stoppen met roken? En hoe zorg je dat de werkgroep bij elkaar blijft komen en aan de stoppen-met-roken zorg blijft werken?

Voor een goede organisatie van de werkgroep kun je denken aan:

- ☐ Duidelijk afspreken wat jullie als werkgroep willen realiseren en wie waarvoor verantwoordelijk is.

- ☐ Regelmatig vergaderen. Ga ervan uit dat je in het eerste jaar minimaal 4 keer bijeen moet komen, in volgende jaren minimaal 2 keer per jaar. Kies met welke afgevaardigden je dat doet.
- ☐ Periodiek doelen stellen en een plan van aanpak maken.
- ☐ Structureel (tastbare) resultaten met elkaar delen.
- ☐ Zorgen voor commitment in de achterban.

Tips

- Vier af en toe grote, maar zeker ook kleine successen. Zo blijft de energie in de werkgroep. Bijvoorbeeld als het zorgpad af is of als er een scholingsdag is geweest.
- Werk aan het teamgevoel. De lokale Taskforce Rookvrije Start van VSV Leiden heeft bijvoorbeeld een teamfoto gemaakt.
- Meld de werkgroep aan als lokale Taskforce Rookvrije Start via de pagina 'Ondersteuning – lokale Taskforce Rookvrije Start' op www.gezondestart.nl.
- Meld leden van de werkgroep aan als ambassadeur Rookvrije Start via www.gezondestart.nl.

Uit de praktijk

"Ik ben er trots op dat we ongeveer alle beroepsgroepen in onze werkgroep hebben. Ook een stoppen-met-roken coach en huisarts. Met de groep komen we eens in de zoveel tijd bij elkaar en met een kerngroep komen we vaker bij elkaar. Zichtbaar zijn en een eenheid vormen is belangrijk, zodat iedereen zich betrokken voelt. We maken bijvoorbeeld een groepsfoto om te benadrukken dat we een groep zijn."

Noor Rijkers, kinderlongarts LUMC

3. Samenwerken met andere partijen/initiatieven

Ook buiten je eigen samenwerkingsverband zijn er partijen en initiatieven die zich richten op gezondheid, stoppen met roken en de periode rondom de zwangerschap. Samenwerken met deze initiatieven kan helpen voor onder andere een groter bereik, groter draagvlak, betere borging en mogelijk meer middelen om de stoppen-met-roken zorg te organiseren.

Met welke andere partijen/initiatieven kan je samenwerken?

Welke andere partijen en initiatieven zijn er in de regio? Met welke zou je willen samenwerken?

- ☐ Verloskundig samenwerkingsverband (VSV)
Een VSV is een regionaal netwerk waarin organisaties van verloskundig zorgverleners, kraamzorgorganisaties en andere geboortezorg professionals gezamenlijk het beleid rondom de geboortezorg vaststellen. Maakt jouw werkgroep geen onderdeel uit van het VSV? Zorg dan dat je het VSV goed betreft bij de afspraken, binnen het VSV vindt namelijk een groot deel van de geboortezorg plaats.
- ☐ Lokale / regionale coalitie(s) Kansrijke Start
Vanuit het [actieprogramma Kansrijke Start](#) zijn verschillende lokale coalities gevormd. Zij richten zich op de zorg en ondersteuning aan kwetsbare gezinnen. Stoppen met roken past hier goed bij. Zoek de samenwerking met de lokale coalitie en ga na waar gezamenlijke inzet mogelijk is.
- ☐ Sociaal domein
Stoppen-met-roken zorg is effectiever als gelijktijdig ook andere problematiek aangepakt wordt. Dat hoeft de zorgverlener niet zelf te doen, daarvoor kan samengewerkt worden met bijvoorbeeld het sociaal domein. In de [zorgpadentool](#) van Pharos kun je zien welke hulp er voor bepaalde problematiek is.
- ☐ Rookvrije Generatie – gemeente & GGD'en
Veel gemeenten en GGD'en zijn aangesloten bij de Rookvrije Generatie en zoeken naar mogelijkheden om daaraan bij te dragen. Ga daarom het gesprek aan met de gemeente en/of GGD over samenwerking. In sommige gemeenten is er een projectleider op dit onderwerp aangesteld of is er financiering beschikbaar voor scholing en materialen voor zorgverleners. Bijvoorbeeld via de subsidie Rookvrije Omgeving.
- ☐ Integraal Zorgakkoord (IZA) en Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) - gemeente
Gemeenten krijgen financiering om te werken aan preventie. Met deze financiering wordt uitvoering gegeven aan onder andere het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA). Je

kunt in gesprek gaan met de beleidsadviseur van de gemeente om te kijken of en hoe Rookvrije Start een plek kan krijgen in deze akkoorden.

□ **Zorgverzekeraar**

Sommige zorgverzekeraars financieren projecten. Je kunt informeren en een aanvraag doen voor bijvoorbeeld scholing of een groter project om je beleid op te zetten. De grootste kans maak je bij zorgverzekeraars die in jouw regio veel klanten hebben. Dit kan ook in samenwerking met de gemeente

Tips

- Kijk welke partijen/initiatieven goed aansluiten bij jouw situatie en bedenk hoe je contact kunt leggen.
- Maak gebruik van bestaande initiatieven en werkwijzen om daarin ook stoppen met roken op te nemen.

Uit de praktijk

De acht gemeenten binnen de regio Gooi en Vechtstreek hebben 'de Rookvrije Generatie' als speerpunt. De gemeenten financieren een GGD-projectmedewerker die de werkgroep uit het VSV ondersteunt, en zich inzet voor het rookvrij maken van o.a. sportclubs, kinderdagopvang en scholen. In juni ondertekenden ruim 30 partijen uit de regio, bestaande uit een achterban van 250.000 mensen, een convenant 'Op weg naar een Rookvrije Generatie in Gooi en Vechtstreek'. Partijen die het convenant ondertekenden, zijn o.a. de gemeenten, Tergooi, Jellinek, middelbare en basisscholen, kinderdagopvang, de voetbalfederatie, het Verloskundig Samenwerkingsverband en de huisartsenvereniging Gho-go.

Kinderarts Carole Lasham: "Het is een enorm grootste beweging. The time is right natuurlijk, dat is landelijk zo. Iedereen is voor. Die samenwerking tussen partijen en de steun vanuit de gemeenten, dat is de kracht."